

MIRIAM TOEWS

KOMPLICIRANA DOBROTA

BIBLIOTEKA
Graham
Greene

ZA NAKLADNIKA
Petra Ljevak

UREDNIKA
Nada Brnardić

MIRIAM TOEWS

KOMPLICIRANA DOBROTA

Teško je biti dobar

S ENGLESKOGA PREVELA

Duška Gerić Koren

Zagreb, kolovoz 2014.

Naslov izvornika:

Miriam Toews

A COMPLICATED KINDNESS

Copyright © 2004 by Miriam Toews

Copyright © za hrvatsko izdanje:

Naklada Ljevak, d.o.o., Zagreb, 2014.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

**Canada Council
for the Arts**

**Conseil des Arts
du Canada**

ISBN 978-953-303-746-2 (meki uvez)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 884203.

ISBN 978-953-303-747-9 (tvrdi uvez)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 884204.

Za Marj

Prvo poglavlje

Živim s ocem Rayom Nickelom u zidanoj prizemnici uz autocestu broj dvanaest. Modri kapci, smeđa vrata, jedan razbijen prozor. Ništa posebno. Ali pokućstvo iz nje i dalje nestaje. To čini život zanimljivijim.

Pola naše obitelji, ona ljepša polovica, nije tu. Ray i ja ustajemo svako jutro i bavimo se svaki svojim stvarima dok ne dođe vrijeme za počinak. Svake, ali baš svake večeri oko deset Ray mi veli da ide u krpe. Putem do svoje sobe zastane nasred hodnika i ostavi na cipelama cedulju, podsjetnik na sve što sutra mora obaviti. Uživamo u promatranju polarne svjetlosti. Rekla sam mu, od riječi do riječi, što nam je profesor Quiring rekao u školi. O tome kako ta svjetlost nastaje. On misli da su neke tvrdnje profesora Quiringa zanimljive. Mišljenje profe-

sora Quiringa uvijek ga je nekako zanimalo, možda baš zato što je i on učitelj.

Još moram završiti zadaću. To je prava riječ – *završiti*. Muče me završetci. Profesor Quiring mi je rekao da eseji i priče obično sami po sebi dođu do svojega predodređenoga kraja koji nije pod piščevom kontrolom. On kaže da ćemo znati kad se to dogodi. Kada dođe kraj. Ne znam. Meni se čini da je izbor velik. Već predosjećam neuspjeh. To sam uspjela naučiti. Ali opet, to ionako neće biti bitno kad se nađem uz pokretnu traku i počnem zavrtati tanušne vratove i čerupati perje u slabo rasvijetljenoj klaonici izgrađenoj od blokova na kraju grada koji kao da ne pripada ovom svijetu. Većina ovdašnjih klinaca završi na farmi Sretna obitelj, u kojoj sva ovdašnja perad odlazi bogu na istinu. Imam šesnaest godina i još imam dosta do završetka srednje škole, ali tek koji mjesec do zauzimanja mjesta na tekućoj vrpici smrti.

Jedno od sjećanja na moju majku Trudie Nickel koje mi se često vraća u misli povezano je s klanjem pilića. Ona i ja stojimo na dvorištu farme i gledamo Carsona i njegovog tatu kako kolju piliće. Odmah biste prepoznali Carsona da ga vidite. Carsona Ennsa. Dečka iz zadnje klupe koji zna pazuhom proizvesti zvuk kao da prdi. Predsjednika Kluba nastranih. Veli da ima dijete u Pansyju, gradiću južno odavde. Poremećen mali, što i nije čudo s obzirom na to da je nekad bio »ubojica u skijaškom odijelu«. Ja sam imala osam, a Trudie

oko trideset pet. Na sebi je imala crveni vuneni kaput i buce. Vrhovi pramenova bili su joj smrznuti jer ujutro nije mogla naći fen. Gle, rekla je. Zgrabila je pramen i svinula ga poput slamke. Dala mi je svoj šal s kašmirskim uzorkom da se zamotam oko ušiju. Ne znam zašto smo uopće bile kod Carsona u vrijeme pokolja, to nam sigurno nije bila prvobitna namjera, ali valjda se klanje čovjeku uvuče pod kožu. Carson je bio mojih godina, i kad god bi zamahnuo sjekirom nešto bi viknuo piletu. Želio je da pobjegne. Bježi, kretenčino! Carsone, opomenuo bi ga otac. Samo bi izgovorio njegovo ime i zlovoljno odmahnuo glavom. Svim se silama trudio probuditi ubojicu u sinu. Bila je zima, oko pola pet popodne, a svjetlost je polako blijedila i postajala plavičasta. Vjetar je nosio snijeg ravno u lice, a mi smo stajali ispod velike žute dvorišne svjetiljke. No dobro, neki od nas tu su i ginuli. Carson je nespretno pokušavao piletu odrubiti glavu, sve radeći potpuno krivo i šapćući mu da pobjegne. Odleti, kretenčino. Ne tjeraj me na ovo. Siroče. Sad je već otkopčao gornji dio skijaškoga odijela koje mu je klaparalo oko struka poput suknje i usporavalo ga, a onda ga je primijetio njegov tata, prišao mu, zgrabio napola osakaćeno pile iz Carsonove ručice u rukavici, tresnuo ga na drveni oltar na kojemu ih ubija i nevjerojatnom brzinom i preciznošću udario sjekirom. Za manje od sekunde krv je šiknula i stvorila točkastu sliku na snijegu. Zaprepastila me činjenica da se krv može tako brzo proliti u potpunoj tišini, a mama je samo uzdahnula i rekla, gle,

Nomi, Jackson Pollock¹. O, prekrasno je. O, rekla je, nebeski plašt². To je često govorila. A Carson i ja smo stajali i zurili u krv na snijegu dok je mama izgovarala: Tek tako. Tko bi rekao da je tako lako.

Ne znam je li mislila da je tako lako stvoriti umjetničko djelo ili da je tako lako zaklati pile ili da je tako lako umrijeti. Meni se čini da je teško jedno i drugo i treće. Pretpostavljam da bi ona, da je sada tu i da je pitam na što je mislila, odgovorila ma o čemu ti to govoriš, a ja bih odgovorila ni o čemu i to bi bilo to.

Te sitnice iz prošlosti neprestano odjekuju u meni samo zato što je otišla. Toga dana za večerom, nakon pokolja kod Carsona, pitala nas je kako bismo se osjećali kad bismo zbog nekog razloga svi pali u komu i prespavali ljetne mjesece pa se probudili usred studenog – bismo li se ljutili jer smo propustili toplinu i ljepotu ljeta ili se veselili jer smo preživjeli. Ray, koji mrzi svaku mogućnost izbora, pitao je zar ne bismo mogli oboje, a ona je rekla da ne, da ona misli da ne bismo.

Trudie više ne živi ovdje. Otišla je ubrzo nakon Tash, moje starije sestre. Ray i ja ne znamo gdje su. Znamo da je Tash otišla s Ianom, nećakom gospodina Quiringa. Dečkom s hiperpokretljivim

---

1 Jackson Pollock (1912.-1956.), američki slikar, jedan od osnivača tažizma i glavni predstavnik apstraktnoga ekspresionizma. Radio velike formate slika na kojima primjenjuje tehniku nekontroliranoga kapanja boje po platnu. Imao snažan utjecaj na moderno slikarstvo u Americi i Europi.

2 Asocijacija na stihove iz pjesme »He Wishes for the Cloths of Heaven« citat iz pjesme irskoga književnika Williama Butlera Yeatsa (1865.-1949.)

zglobovima i crvenim kombijem Ford Econoline. Trudie je, čini se, otišla sama.

A tata? Znete što on kaže usred takve duge večeri, dok sjedi u našoj kući uz autocestu? Veli: Čuj, Nomi, a da mi malo zavrtimo neku ploču? Aha, izgovara baš te strašne riječi. Da ti se guzica stisne. A to onda znači da želi opet želi slušati »Snowbird« Anne Murray. Ili moju staru singlicu Terryja Jacksa »Seasons in the Sun«. Tu sam pjesmu neprestano slušala u mraku kad sam imala devet godina, one iste godine kada sam postala svjesna svojega postojanja. Sad smo se raspojasali. Pravi tulum. Ray odnedavno stalno rabi riječ *probaviti*. I *doći k sebi*. Dolazimo k sebi i probavljamo. Kad sam ga upozorila na to, Ray je rekao da to nije istina. Veli da se dobro zabavljamo i snalazimo. Zašto se on ne bi oporavio? Govori mi da je život pun obećanja, ali čini mi se da pritom misli samo na obećanje neizbježnoga kraja, jer dosad nisam primijetila nijedno drugo. Kad bismo se uspjeli izvući iz ovoga grada možda bi bilo bolje, ali ne možemo jer čekamo da se Trudie i Tash vrate. Prošle su tri godine. Dobila sam menstruaciju dan nakon Trudiena odlaska, što znači da sam krvarila trideset šest puta otkako ih nema.

Ovaj je grad tako ozbiljan. I tih. Tišina me izluđuje. Pitam se može li te tišina ubiti. Postoji nevidljiva snaga koja drži naše riječi pod stalnim pritiskom poput ruke na otvorenoj rani iz koje šiklja krv. U gradskoj vijećnici postoji golema arhiva puna smrtovnica u kojima piše da se pokojnik udavio od bije-

sa ili ugušio od neizraženog osjećaja nezadovoljstva. *Silentium*. Jedino što noću čuješ su kamioni s poluprikolicom koji se kotrljaju autocestom prevozeći omamljene životinje pod nož. Ne gledaj te krave u oči. Čini se da ljudi ovdje jednostavno jedva čekaju da umru. To je glavni događaj. Ne udave nas čim se rodimo samo zato što bi to smanjilo patnje koje nam donosi život. Moja mi je školska psihologinja rekla da promijenim stav o ovom mjestu i naučim ga voljeti. Ali ja ga volim, odgovorila sam joj. No krasno.

Mi smo menoniti. Koliko znam, mi smo najnezgodnija podsektka kojoj tinejdžer može pripadati. Prije petsto godina u Europi čovjek po imenu Menno Simons odlučio je stvoriti svoju osebujnu vjersku zajednicu pa su njega i njegove sljedbenike mlatili, ubijali ili prisiljavali da se pokore diljem Nizozemske, Poljske i Rusije sve dok nisu, barem neki od njih, naposljetku završili ovdje gdje se ja sada nalazim. Ironično, ovom su mjestu dali naziv East Village kako se, doznala sam, zove i dio New Yorka u kojemu bih najviše voljela živjeti. Drugi su pobjegli u nepreglednu pustopoljinu zvanu Chaco u Paragvaju, najžarenije mjesto na svijetu. Moja prijateljica Lydia doselila se ovamo iz Paragvaja i pričala mi je o ludilu izazvanom vrućinom. Imala je strica koji je redovito sjedio na preokrenutoj kanti na seoskom trgu i vrištao da mu vrate mozak. Noću je bilo lakše razgovarati s njim. Mi bismo navodno trebali radosno iščekivati smrt i u međuvremenu, do toga blagoslovljenog dana, naš bi život trebao biti kopija smrti ili bar procesa umiranja.

Menonitska telefonska anketa mogla bi se sastojati od pitanja kao što je – biste li radije živjeli ili umrli okrutnom smrću. I onda ti, ako odgovoriš »živio«, menonit koji provodi anketu spusti slušalicu. Zamisli da najneprilagođeniji klinac u tvojoj školi pokrene odmetničku skupinu ljudi čiji manifest uključuje zabranu medija, plesa, pušenja, umjerene klime, filma, opijanja, rock'n'rolla, seksa iz zabave, plivanja, šminkanja, nošenja nakita, igranja bilijara, odlaska u grad ili odlaska na počinak poslije devet. E, to je menonit od glave do pete. Baš ti hvala, Menno.

Ali nešto me živcira kod čovjeka koji vjeruje u potpunu poniznost pa onda cijelu skupinu ljudi nazove po sebi. Po svojem osobnom imenu. Imeniti. Hmmm. Možda poslije boravka u klaonici i ja osnujem narod. Katkada zamišljam Menna kao umobolnoga pacijenta u ustanovi na nekom lijepom šumovitom mjestu između dviju državnih cesta. Kako svaljuje odgovornost na grupu i gomila lijekove. Živcira me što sam dio zastrašujuće slike iz snova toga čovjeka. Pitam se što se točno dogodilo u Mennovu svijetu da mu je okrenuo leđa. Pitam se kako bi izgledalo uprizorenje tipičnoga dana u djetinjstvu Menna Simonsa. Čula sam za Tolkiena i Ursulu Le Guin i onog tipa koji je napisao *Watership Down*³, prekrasnu alegorijsku priču o zečevima. Ali ja ne volim fantastiku. Ovdje nas svakodnevno i previše kljukaju sličnim stvarima.

---

3 Richard Adams, engleski pisac rođen 1920. *Watership Down* je njegov najpoznatiji roman.

Znak zvijeri? Ulice popločene zlatom? Sedam bijelih konja? Molim? Daj odjebi. Ja sanjam o bijegu u stvarni svijet. Voljela bih pročitati dnevnik neke cure moje dobi – cure iz grada. Ili udžbenik iz urbanizma. Ili newyorški telefonski imenik. Učinila bih sve da se mogu dočepati newyorškog telefonskog imenika.

Trudie je uvijek govorila da ima smeđe oči boje lješnjaka, ali zapravo su iste sivo-zelene boje kao i Rayeve. Trudie i Ray su djeca dvojice bratića. Pa onda Tash i ja nismo samo sestre nego i polusestrične. Genski bazen ovoga grada nema dublji dio. To zvuči kao otrcan vic, ali ne ovisi o nama. Ne, rekla je, imam smeđe oči. Napisat ću smeđe u putovnicu. Pogledajte bolje. Tash i ja smo gledale, ali nismo vidjele ni traga smeđoj, ni pjegice, ni točkice, ni crtice, ali smo rekle – dobro, smeđe su, nek ti bude. A što će ti uopće putovnica? pitala je sestra. Trudie je rekla da joj treba za identifikaciju. Mislim da joj je to zvučalo avanturistički, kad bi imala putovnicu mogla bi se jednoga dana ukrcati u avion i odletjeti na neko čarobno mjesto s umjerenom klimom gdje ljudi plešu.

Menonite se odvrća od odlazaka u grad udaljen samo 65 kilometara, ali ih se potiče da putuju u najudaljenije zakutke zemalja Trećega svijeta s gomilom Gideonovih Biblija i mrežica za kosu. Možda je sad tamo – gradi crkve u Kongu odjevena u zgodnu opravu na cvjetiče koja joj seže do gležnja, na nogama ima gumene čizme, a na glavi slamnati

šesir. Ali nekako sumnjam. To je Mračnousti radio neudanim starijim ženama koje su vjerojatno bile lezbijke, ali su ih nazivali usidjelicama – poslao bi ih nekamo gdje je jako vruće, tutnuo im lopatu u ruku, dao mjesečnu apanažu i kameru kako bi se mogle vraćati svakih nekoliko godina i malim me-nićima prikazivati slajdove u podrumu crkve. Na jednom od zadnjih slajdova najmrzovoljniji tip iz sela uvijek ugleda svjetlost i počne nositi odjeću, pomagati bijelim lezbijkama u njihovim dobročinstvima unatoč prijetnjama i neodobravanju njegova naroda. Katkada misionarku ubiju. Ali tako jednostavno mora biti. U tim projekcijama obično postoji neobičan skriveni zaplet koji uključuje ili protjerivanje vrača iz grada ili nagovaranje da se nasmije u kameru dok u ruci drži primjerak Novog zavjeta što znači da je, hvala Bogu, spašen. Poslije projekcije jedemo sir i pecivo i malo se poigramo skrivača nesigurno tapkajući po hodniku.

Bilo kako bilo, ne mogu zamisliti svoju majku kao misionarku. Mogu je zamisliti kako radi nešto drugo – roni ili vodi skupine turista po Europi. Trudie je skraćenica od Gertrude, imena koje je počela nešto manje mrziti kad je doznala za Gertrude Stein i silne mačke u Parizu. Uvijek je željela vidjeti Pariz. Pjevala je stare pjesme Jacquesa Brela s lošim francuskim naglaskom. Pjevala ih je glasno, smiješno, ali Tash mi je rekla da je to *fasada*. Rekla je da je Trudie sluđena od kućanskih poslova kojima nikad nema kraja. Rekla je da ju je opresivan patrijarhalni režim stisnuo uza zid.

Trudie je voljela čitati, ali je čitala uglavnom knjige u kojima bi postojala neka misterija (makar se ovdje običava reći: Na svijetu nema misterija!) ili knjige o holokaustu. Rado je govorila *nestvarno*. To je tako nestvarno, rekla bi za sve što ju je iznenadilo, razočaralo ili začudilo, a toga je, čini se, bilo napretek. Uživala je i u riječi *jupiiii*, izgovorenoj s užitkom – kojom je reagirala na sve što ju je uzbuđivalo. Mi kao obitelj u malom motornom čamcu na velikim valovima. Mi kao obitelj koja autom u leri juri niz brijeg. Mi kao obitelj koja siječe božićno drveće. Mi kao obitelj. Osim toga često je, dok je čitala i nije željela odgovoriti na pitanje kojim bismo je u tome prekidali, izgovarala: *Mooolim?* Izgovarala je tu riječ nevjerovatno je razvlačeći, s velikim rasponom vokala od niskog prema visokome i onda držeći taj visoki ton. Nije skidala pogled s knjige. Čuj, mama, idem van politi se benzinom i zapaliti šibicu! *Mooolim?* Ne podižući pogled s knjige. Obožavala sam to.

Majčin je san bio posjetiti Svetu zemlju. Zanimali su je Židovi. U našem gradu ih nije bilo. Kao ni crnaca ili Azijata. Svi smo bili gotovo isti, kao u znanstvenoj fantastici. Sestra i ja išle smo ujutro u školu, a mama je stajala na vratima u spavaćici i dovikivala doviđenja, doviđenja, volim vas, sretno, zabavite se, sve dok njezin glas više ne bi dopirao do nas, kao da smo mornari koji napuštaju luku nakon fantastične, nestvarne zajedničke noći, a kad bismo se u četiri popodne vratile, ona bi još bila u spavaćici, ali sada na kauču, držeći prst na knjizi i

govoreći zdravo, zdravo, kako je bilo danas? Nemojte mi reći da je već prošlo četiri. Je, odgovorile bismo. Što ima za jelo? A mama bi se naglo uspravila i onda obično rekla, o, prenaplo sam se uspravila, pa bismo pričekale pet sekundi da joj se glava razbistri. Imala je kričavo crvene papuče u obliku lopate. U samo sat vremena uspjela bi se odjenuti, otići u dućan kod Muškobanjaste (tko još naziva dućan po spolnoj anomaliji?), kupiti namirnice, vratiti se doma, pripremiti jelo i servirati ga, nasmijana, sretna, topla i bezbrižna.

Znala je pripremiti sto čuda s Klikom, konzerviranim mesom koje izgleda kao zdrobljeno ljudsko meso i prodaje se s pričvršćenim otvaračem koji se samo namota da bi se otvorila konzerva. Da bar znam neke konkretnije stvari o njoj, da bar imam jasnu i bistru sliku o njoj, ali nju je bilo teško odgonetnuti.

U njoj je nešto kipjelo, divlje i nepredvidljivo poput pile u rođendanskoj torti. Glumila je da je sretna, kao što je Jack Nicholson glumio da je lud u *Letu iznad kukavičjeg gnijezda*, ali Ray je bio zadovoljan time da u odijelu i kravati sjedi na čelu stola i šali se sa svoje dvije relativno normalne kćeri i ženom koja voli zabavu, ženom smeđih očiju u seksi spavaćici i s putovnicom s glamuroznom crno-bijelom fotografijom odloženom u najgornjoj ladici komode.

Trudie je najčešće putovala samo do crkvenog podruma. Žene su tamo morale provoditi mnogo vremena ako ne žele završiti u paklu. (Kome ćeš

služiti? Misionarima u Bocvani ili Sotoni? Tako je. Ima li pitanja? Nisam ni mislio.) Bile su zadužene za šivanje odjeće i pletenje pokrivača za misionare i slanje u prekomorske zemlje. Trudie je to mrzila. Upala je u nevolju jer je ubacila par ljubica u pošiljku za Nikaragvu. U crkvi je morala raditi svašta – kuhati za svadbe i sprovode, plesti pokrivače, poučavati vjeronauk i općenito ponizno pomagati u svemu. Uvijek su je zvali i pitali ima li vremena pomoći. To zapravo i nije bilo pitanje. Katkada bi odjurila u zadnji čas dovikujući, joj, moram ići, moram odmah ići.

Nije joj pomoglo što joj je brat Über-Schultz. To je bilo isto kao da je Gadafijeva ili Staljinova sestra. Ili se uklopiš ili posrneš. Tati se sviđalo kad je išla pomagati, ali mu se sviđalo i kad nije. Kao da nikad nije shvatio koju Trudie više voli, poslušnu gospođu u bucama koja pomaže u crkvenom podrumu ili buntovnicu u seksi rublju. Pretpostavljam da su obje krajnosti bile čista poza i da je prava Trudie bila negdje između. Ali takav je ovaj grad – nema mjesta za ono između. Ili si unutra ili si vani. Ili si dobar ili si loš. Zapravo, ili si jako dobar ili si jako loš. Ili jako dobro skrivaš da si jako loš.